

Keletas minčių apie Jaunųjų filologų konkurso Tautosakos sekcijos darbą

Jaunųjų filologų konkursas (taupydama vietą ir laiką toliau jį vadinsiu tiesiog JFK) savo 41-erių metų amžiumi gerokai lenkia ne tik savo dalyvius bei kai kuriuos jų mokytojus, bet ir vieną kitą vertinimo komisijos narį, todėl pastarieji (kuriems priklauso ir šių eilučių autorė) turbūt turėtų skaitytis su renginio solidumu ir daugiau klausytis kitų kolegų, semtis patirties, „šlifuoti“ savo kvalifikaciją ir saikingiau postringauti apie konkurso esmę, prasmę, problemas bei rezultatus ir t. t. Na, arba bent jau prabilti be perdėto angažuotumo, visažiniškumo. Kaip tik tokio noro vedama ir norėčiau pasidalinti viena kita mintimi, kilusia prieš 2009 m. konkursą, jo metu ir po jo besidarbuojant su Tautosakos sekcijoje dalyvauti pakviestų moksleiviais bei belūkuriuojant kitų metų tautosakinio JFK „derliaus“.

Visos JFK sekcijos turi savų išskirtinumų ir savitumų. Ir visai natūralu, kad kiekvienos sekcijos atstovams dažnai atrodo, kad jie patys kūrybiškiausi, darbščiausi, originaliausi. Prisiminiau Vilniaus universiteto, kuriame šiemet vyko JFK, Filologijos fakulteto dekanas Antanas Smetona pašmaikštavimą, pasakytą konkurso metu apie šiemet kaip niekada gausų Poezijos sekcijos dalyvių skaičių: „Jeigu jūs visi tapsite poetais, lietuvių poeziją gali išstikti devalvacija“. Klausiausi ir galvojau: o štai jeigu tie viso labo keliolika Tautosakos sekcijoje dirbusių moksleivių taptų profesionaliais humanitarais folkloristais, būtų kažkas nuostabaus... Taigi vienas iš Tautosakos sekcijos ypatumų (pradedu nuo neįžymiausio) – ji tikrai negausi savo dalyvių, tiksliau darbų skaičiumi (dažnas darbas turi po du ar net tris autorius). Šiuo ypatumu galėtume „dalintis“ nebent su kolegomis kalbininkais, sulaukusiais šiemet ne ką daugiau dalyvių. Tačiau taip buvo ne visada: konkurso istorija rodo, kad tautosakos darbų kai kuriais metais būdavo daugiau ir įvairesnių. Ne paslaptis, kad dažnai apsisprendimą dalyvauti JFK lemia mokytojo paskatinimas, „užvedimas ant kelio“ renkantis temą, palydėjimas atliekant patį kūrybinį darbą. Folkloro rinkimas, tvarkymas, tyrinėjimas šiuo metu tikrai toli gražu nėra populiarūs mokytojų lituanistų veikla, tad ir moksleivių suinteresuotumas nedidelis. Todėl 2009 m. JFK konkurse dalyvavęs nemažas būrys moksleivių iš Ukmergės, Radviliškio rajonų, kuriuose dirba daugybę metų tautosakine veikla užsiimantys mokytojai, kaip tik ir džiugino tuo nepertraukiamu moksleivių tautosakinio darbo tęstinumu. Antra vertus, labai rūpi ir kitos Lietuvos vietovės, iš kurių sulaukiame vos vieno kito darbo, o kai kurios apskritai daugybę metų „tyli“. Tikrai nemanau, kad ten nėra erdvės jaunųjų tautosakininkų veiklai. Gal stinga informacijos apie patį JFK, gal mokytojai nejaučia didelių sentimentų tradicinės kultūros fiksavimui bei studijoms?

Kitas Tautosakos sekcijai pateikiamų darbų ypatumas susijęs su jų išliekamąja kultūrine verte. Turbūt nedaug kas žino, kad didžioji tautosakos sekcijos darbų dalis – tiek konkurso laimėtojų, tiek į patį konkursą nepakviestų dalyvių – perduodama Lietuvių tautosakos archyvui, esančiam Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Po atidaus vertinimo atsisakoma tik tų darbų, kurie akivaizdžiai netinkami: pasitaiko falsifikatų, labai aplaidžiai „sumestų“, nepagrįstai pretenzingų „kūrinių“. Taigi net ir į patį konkursą nepakviestas darbo autorius tikrąja to žodžio prasme patenka į Lietuvos kultūrą, prisideda prie ne vieną šimtmetį besitęsiančio lietuvių folkloro rinkimo ir išsaugojimo. Tad JFK Tautosakos sekcijos veikla suvoktina platesniame kultūros kontekste.

JFK pamatinė idėja – skatinti jaunų žmonių kūrybiškumą. Tautosakos darbų atveju būtina kalbėti apie specifinį kūrybiškumą. Atrodytų, kur jau čia ta kūryba, kai tiesiog susirandi (dažniausiai mokytojo padedamas) gerą dainininką, iškalbingą pasakotoją ar aktyvią giedotojų grupę, nueini pas juos, įjungti aparatūrą ir įrašinėji šio to retkarčiais paklausdamas ar apskritai iš anksto parengtos

anketos klausimus diktodamas. Na, o jeigu dar ir visą situaciją sustyguojantis mokytojas prie šono... Ir vis dėlto kūrybinis pradas tautosakininko darbe gyvybiškai aktualus. Norėčiau kalbėti pirmiausia apie *santykio* kūrybiškumą, apie kurį, beje, gražiai ir giliai ne kartą šiemet kalbėjo ir patys moksleiviai konkurso metu pristatydami savo darbus. Galėčiau drąsiai teigti, kad visi, folklorą užrašinėję jaunuoliai (žinoma, kalbu apie nuoširdžius ir sąžiningus darbų autorius) patiria jiems patiems labai netikėtų atradimų. Patiria būtent per santykį su kitu, dažnai vyresnės kartos, todėl įspūdingos gyvenimiškos patirties nestokojančiu žmogumi. Svarbu būti aktyviu klausytoju Tiek šiemet, tiek ankstesniais metais sulaukiame darbų, kuriuose moksleiviai pristato iš savo senelių ar kitų vyresnės kartos giminaičių užrašytą tautosaką. Praktiškai visais šiais atvejais tiek darbų įvaduose, tiek konkursiniuose pristatymuose moksleiviai prabyla apie juos asmeniškai nustebinusią ir giliai širdį „pakrutinusią“ patirtį. Prisėdę atidesniam pabendravimui su artimesniais ar tolimesniais giminaičiais jie dažnai išgirsta niekada anksčiau negirdėtų savo šeimos ir giminės istorijos detalių, tarsi iš naujo susipažįsta su nuo gimimo šalia jų esančiais artimais žmonėmis.. Na o tu, kurie tautosakinės medžiagos leidžiasi ieškoti ne į pateikėjų namus, o į žiniasklaidos ar interneto „tyrus“ laukia nemenkas kūrybiškumo išbandymas atsirenkant aktualius šaltinius, ieškant įdomiausio sukauptų duomenų pateikimo ir pristatymo būdo.

Didžiausia Tautosakos sekcijai pateikiamų darbų dalis – įvairūs folkloro rinkiniai, kuriuose sudėta ne tik dažniausiai iš vyresniųjų kartų žmonių užrašyta klasikinė tautosaka – dainos, pasakos, sakmės, anekdotai, smulkioji tautosaka ir kt. – bet ir nauji žanrai – sapnai, šiuolaikiniai tikėjimai, liaudies medicinos duomenys, internetinis bei telefoninis folkloras ir net žmonių gyvenimo istorijos. Rinkinių apimtis būna labai įvairi: nuo poros dešimčių iki kelių šimtų puslapių. Prisipažinsiu, aš pati skaitydama šiuos rinkinius – juose paprastai būna daug informacijos apie tautosakos pateikėjus, tiksliau ar ne visai preciziškai iššifruoti garso ar net vaizdo įrašai su dainomis, giesmėmis ar įvairiausiai pasakojimais, užfiksuotos medžiagos analizė, apibendrinimai bei išvados, net žodynėliai ir įvairios lentelės ir t.t. – visada ieškau juose paties darbo autoriaus, jo santykio (tiek vertinamojo, tiek emocinio) su pasirinkta tema, atradimų džiaugsmo ar nuoširdaus paatviravimo apie besidarbuojant užklupusį nuovargį bei nuobodulį. Kodėl tai svarbu? Manau, kad nuoširdžiai ir sąžiningai aprašyta visa ši patirtis kaip tik ir atspindi kūrybišką santykį su atliekamu darbu, galimybę per, atrodytų, mažai individualumo turinčią darbo sritį, atsiverti kaip atradėjui, ieškotojui... Todėl būna išties apmaudu, kada gausi tvarkingai parengta tautosakinė medžiaga tepalydima skurdžiu vos porą pastraipų tesiekiančiu įvadėliu. Kartais net sukirba mintis, gal mokytojai, darbų vadovai ir palydėtojai, visą dėmesį sutelkdami į užrašytą tautosakinę medžiagą, tiesiog nesuskumba skatinti moksleivių kūrybiškiau ir asmeniškiau pristatyti savo darbus, dalintis patirtimi ir išgyvenimais. Anta vertus, čia pat tenka stabelėti ir priminti kitą svarbų dalyką: asmeninės refleksijos ir vertinimai jokių būdu neturėtų užgožti paties darbo objekto ir tautosakos pateikėjų asmenybių.

Atskira tema diskusijai – tiriamieji tautosakos darbai. Kiekvienais metais sulaukiame tai daugiau, tai mažiau analitinių rašinių, kuriuose moksleiviai imasi rimtų folkloro ar mitologijos studijų. Kartais tyrimų abjektu tampa vien tik iš teorinės mokslinės literatūros bei šaltinių publikacijų pažįstama medžiaga, o kartais, pasitelkus mokslinius autoritetus, analizuojama pačių moksleivių susirinkta tautosakinė žmonių kūryba. Iš karto norėčiau pasakyti, kad antrasis kelias sunkesnis (prireikia nemažai laiko ne tik temai aktualios literatūros atrankai bei analizei, bet ir tiriamosios medžiagos rinkimui bei tvarkymui), bet akivaizdžiai patikimesnis ir, manyčiau, kur kas įdomesnis, stovintis ant tvirtesnio pagrindo. O štai skaitant darbus, kurie dažniausiai vien tik referuoja (deja, toli gražu ne visada nurodant referuojamo teksto šaltinį...) rimtus mitologijos bei tautosakos tyrinėjimus, susidaro įspūdis, kad darbų autoriai nelabai susivokia, kodėl būtent tokio tyrimo ėmėsi,

kodėl iš daugybės prieinamų spausdintų šaltinių rinkosi tik vieną ar du. O orientacija į labai „mokslišką“ rašymą, žiūrėk, ima ir nuskamba kaip atsitiktinių citatų kratynys, prismaigstytas tokių pat atsitiktinių tautosakos kūrinių intarpų. Rašant tiriamuosius darbus ypatingai svarbi moksleivių konsultuojančių mokytojų pozicija. Ne paslaptis, kad degdami noru padėti, mokytojai neretai vietoj meškerės ima ir įduoda moksleiviams gatavą žuvelę, suskubdami ne tik taisyti, bet ir perrašinėti darbus.

Prieš pat konkursą skaitinėju internete aptiktus besiruošiančių važiuoti į konkursą moksleivių virtualius „pašnekesius“ ir komentarus. Bene dažniausiai jie vieni kitų klasinėjo, kaip ruošti konkursui, kaip pristatinėti darbus: kaip atrodyti, ką kalbėti ir t.t. Išties suprantamas kiekvieno jaudulys, kai po ilgo ir tikrai dažnai nelengvo triūso prie paties darbo, po ilgai derintų susitikimų su tautosakos pateikėjais, po įrašų šifravimui ir rinkimui kompiuteriu paaukotų ilgų vakarų bei savaitgalių dar tenka stoti prieš bendraminčių auditoriją ir pristatyti savo kūrinių žodžiu. Besiklausant tų pristatymų ne kartą sukirbėdavo mintis: kodėl šitų nuostabių minčių nebuvo pačiame darbe... Pristatymų metu labai gražiai atsiskleidžia visa atlikto darbo „virtuvė“: jeigu tikrai sąžiningai padirbėjai, visada turėsi ką papasakoti. Juolab, kad pati darbų pristatymo atmosfera palanki ir geranoriška. Pastebėjau, kad tiek moksleiviai, tiek mokytojai atidžiai vieni kitų klausosi, dalijasi patirtimi ir pastebėjimais. Šiomet kvietėme kalbėti ne tik moksleivius, bet ir jų darbų vadovus.

Visos čia išsakytos mintys pirmiausia orientuotos į tylią ir trapią viltį, kad gal jos paskatins nors vieną kitą moksleivį imtis tautosakinės temos ir dalyvauti JFK. Juk tai ne tik galimybė įsilieti į svarbiausio jaunųjų Lietuvos humanitarų renginio veiklą, bet ir savo darbu prisidėti prie ne vieną šimtmetį besitęsiančio folkloro rinkimo ir puoselėjimo. Gal kils noras atrasti naujas folkloro gyvavimo formas savo pačių šiuolaikinėje aplinkoje, išbandyti save kaip kantrų ir aktyvų dialogo dalyvį, mokantį ne tik atidžiai išklaudyti, bet ir užfiksuoti bei tinkamai aprašyti išgirstus kūrinius.

Pabaigai norėčiau pasitelkti anekdotą.

Petriuko mama pakelia telefono ragelį. – Laba diena, gal kalbuosi su Petriuko mama? – Taip. – Jūs tik neišsigąškite, bet po chemijos pamokos mums teko jį nuvežti į ligoninę. – Jėzaumarija! Ką jis vėl iškrėtė? – Nieko, tiesiog spaudos klaida chemijos vadovėlyje.

Tebus šitas linksmas tekstukas užuomina apie tai, kad niekada negalima absoliučiai paraidžiui kliautis rekomendacijomis, direktyvomis, nuorodomis. Konkurso metu bendraudami su moksleiviais ir jų mokytojais neretai girdėjome klausimų, ką ir kaip reikėtų daryti ateinančiais metais, kokių temų griebtis. Negalime ir nenorime diktuoti ir kaip nors ko nors nurodinėti. O skatindami aktyviau imtis kūrybiško, netikėto, dažnai nelengvo, bet visada įdomaus tautosakinio darbo, savo ruožtu kviečiame iškilus klausimams kreiptis į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkus, kurie tikrai visada geranoriškai atsilies. Bendraukim.

Rašykite kontaktiniu adresu: vyta@liti.lt

Vita Ivanauskaitė